

До спеціалізованої вченої ради ДФ 44
у Національному аерокосмічному
університеті «Харківський авіаційний
інститут»

вулиця Вадима Манька, 17, Харків, 61000

В І Д Г У К

**офіційного опонента – докторки юридичних наук, доцентки Благої
Алли Борисівни на дисертацію Язан Наталії Сергіївни
«Кримінологічна діяльність підрозділів ювенальної превенції:
особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються неповнолітніми, та заходи щодо їх протидії у нашій державі є надзвичайно складними й актуальними проблемами. Підрозділи ювенальної превенції, займаючи ключову позицію у сфері правосуддя, мають відігравати більш значущу роль у використанні антикриміногенного потенціалу держави та суспільства. Проте кримінологічна діяльність залишається недооціненою як у науковій сфері, так і серед практичних фахівців.

Крім того, збройний конфлікт спричиняє глибокі соціальні потрясіння, позбавляючи неповнолітніх стабільності, безпеки та необхідного соціального захисту. Втрата близьких, житла, фізичні та психологічні травми, а також постійний стрес значно підвищують ризик потрапляння під злочинний вплив, роблячи дітей вразливими до залучення у кримінальні угруповання.

У цих умовах роль підрозділів ювенальної превенції стає критично важливою для запобігання криміналізації неповнолітніх, їхнього захисту та соціальної реабілітації. Однак, незважаючи на важливість для правоохоронної системи проблеми кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції, слід вказати на недостатність комплексних монографічних робіт, присвячених дослідженню зазначеної тематики, особливо в період воєнного конфлікту. Крім того, відкритість проблемних зон наукового пошуку в зазначеному напрямку вимагає розробки наукових рекомендацій з удосконалення цього вектору діяльності відповідних суб'єктів.

Таким чином, обмеженість комплексних ґрунтовних наукових досліджень з проблем кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції негативно впливає на стан протидії злочинності як в цілому, так і за окремими напрямками. Це дає підстави стверджувати, що дисертаційне дослідження Наталії Сергіївни Язан «Кримінологічна діяльність підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного

конфлікту» є актуальним. За своїми масштабами, проблемністю, суспільною і науковою значимістю обрана тема цілком відповідає проблематиці дисертації, поданих на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Сказане підтверджується ще й тим, що обраний напрямок дослідження базується на відповідних державних програмах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Н. С. Язан визначається тим, що вони підтверджені певними науковими доказами, емпіричними фактами і є переконливими.

Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують у тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, не повністю розроблені в науці, перспективні для дослідження.

Теоретичну базу дослідження становить 204 найменування джерел – нормативно-правових актів з досліджуваної проблеми, а також наукові праці у галузі філософії, кримінології, кримінального процесу, криміналістики, кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук. Літературні джерела дисертанткою осмислювалися критично, ведеться аргументована полеміка.

Положення та висновки дисертації ґрунтуються на нормах Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів України, сучасних юридичних кейсах з питань превентивної діяльності тощо. Ці джерела забезпечили необхідну правову базу для аналізу та розробки висновків у рамках дослідження. Дисертантка зверталася також до законодавства деяких зарубіжних країн, досвід яких у галузі правового регулювання відповідних інститутів може бути використано в Україні.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять систематизовані дані загальнодержавної та відомчої статистичної звітності щодо діяльності підрозділів ювенальної превенції за 2019–2025 роки; політико-правова публіцистика, довідкова література, статистичні й аналітичні матеріали, а також узагальнена практика Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України, Міністерства юстиції України, Управління моніторингу додержання прав дитини та сім'ї, молоді та спорту Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також результати узагальнення проведених опитувань 176 працівників підрозділів ювенальної превенції з 4 областей України, серед яких Одеська, Дніпропетровська, Донецька та Закарпатська. При підготовці Розділу 2 були використані також емпіричні матеріали, отримані дисертанткою під час особистої роботи над авторськими проектами, впровадженими у життя спільно з представниками Національної поліції України, громадських організацій, за підтримки ПРООН у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру, за фінансової підтримки Європейського Союзу. Таким

чином, слід констатувати належну обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Н. С. Язан.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зібраний теоретичний та емпіричний матеріал аналізується з використанням різноманітних методів наукового пошуку, що у цілому свідчить про достовірність наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених в дисертації.

Обрані дисертанткою методи дослідження ґрунтуються на сучасній теорії пізнання та обумовлені метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Зокрема, за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, визначено сутність, особливості та значення кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції. Із використанням системно-структурного методу досліджено кримінологічну діяльність підрозділів ювенальної превенції та їх організацію. Системно-функціональний метод застосовано для вивчення механізму кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції на сучасному етапі їх функціонування, в умовах воєнного конфлікту. Під час дослідження також використано історико-правовий та логіко-нормативний методи, метод порівняльно-правового аналізу юридичних норм та практики їх застосування, соціологічний та ін. Структурно-логічний метод застосовано для визначення основних напрямів удосконалення кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції.

У якості *мети* дисертаційного дослідження авторкою визначено вивчення особливостей кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції в умовах воєнного конфлікту, а також обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення такої діяльності.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Предметом* дослідження є кримінологічна діяльність підрозділів ювенальної превенції та особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту.

Визначення об'єкта й предмета дослідження, а також окреслена мета та поставлені для її реалізації завдання визначили структуру роботи, яка є цілком логічною, виваженою і такою, що охоплює найбільш важливі аспекти дослідження від загального до особливого.

Розділ перший присвячено дослідженню кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції як об'єкту наукового аналізу. Проаналізовано сучасний стан наукової розробки проблем кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції, визначено концептуально-методологічну модель дослідження зазначеної діяльності. В результаті застосованих методів наукового пізнання отриманні відповідні результати, що дозволило дисертантці визначити поняття і зміст кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції. Завершується розділ перший дослідженням окремих аспектів превентивної діяльності підрозділів ювенальної превенції

зарубіжних країн, в тому числі країн Європейського Союзу. У розділі другому дисертанткою викладено узагальнюючі результати діяльності, отримані дисертанткою під час особистої роботи над авторськими проектами, впровадженими у життя спільно з представниками Національної поліції України, громадських організацій, за підтримки ПРООН у межах Програми ООН із відновлення та розбудови миру, за фінансової підтримки Європейського Союзу. Завершується робота узагальненими висновками, в яких відображені основні положення дисертації.

Результати наукового дослідження Н. С. Язан пройшли належну апробацію на різноманітних наукових та науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах.

Структура дисертації Н. С. Язан є логічно вибудованою, відповідає меті, завданням та предмету дослідження. Зміст роботи свідчить про глибоке опрацювання теми, належний рівень наукової аргументації та системності викладу. Дисертаційне дослідження завершується обґрунтованими, аргументованими, теоретично і практично цінними фундаментальними висновками, що впливають зі змісту дисертації.

Погоджуючись із загальною концепцією дисертаційної роботи Н. С. Язан, констатуємо правильність і важливість конкретних положень, які виносяться на захист, звернемо увагу і на *окремі дискусійні аспекти*, а саме:

1. Стосовно назви роботи й термінів, що у ній використовуються. Так, у назві роботи застосовується: «особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» (підкреслено мною). Вважаю, що найбільш вживаний у нормативно-правових актах та фахових дослідженнях все ж термін «збройний конфлікт». Вважаю, що це необхідно більш докладно обґрунтувати під час захисту дисертаційного дослідження, оскільки це питання не знайшло відображення у роботі.

2. У вступі дисертації зазначено, що дисертанткою проведено опитування 176 працівників підрозділів ювенальної превенції з 4 областей України. Однак питання анкети стосувалися діяльності співробітників підрозділів ювенальної превенції виключно при роботі з неповнолітніми, стосовно яких скоєно сексуальне насильство. Чим обумовлений саме такий вибір опитування? Робота Н. С. Язан отримала б додаткової ваги у разі розширення сфери емпіричного дослідження в зазначеному напрямку.

3. У роботі запропоновано універсальну модель їхньої діяльності, яка полягає у застосуванні ефективних методик захисту неповнолітніх, які перебувають у зоні підвищеного ризику, як на прифронтових територіях, так і в тилкових регіонах, та запровадження довгострокових стратегій з підтримки неповнолітніх, що постраждали від наслідків війни (Додаток А). Але, в той же час у роботі відсутні результати практичного запровадження її результатів. Вважаю, що на це необхідно звернути увагу та розкрити у подальших роботах з цієї теми.

Але наявність спірних й дискусійних положень не знижує достовірність основних наукових положень, висновків і рекомендацій, висловлених в

рецензований дисертації. Скоріше, навпаки, це є свідченням творчого характеру роботи, того, що авторка сміливо береться за вирішення теоретично складних і практично важливих питань.

Таким чином, належна обґрунтованість та достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій забезпечена широкою джерельною базою проведеного дослідження, використанням різноманітних методичних прийомів аналізу поставлених проблем, достатньою апробацією отриманих результатів, а також тим, що до однакових висновків приводить аналіз різних аспектів досліджуваної проблематики.

Новизна положень, які виносяться на захист. Положення та висновки, заявлені дисертанткою як такі, що є новими, дійсно є такими.

Одними із найбільш успішних результатів роботи над дисертаційним дослідженням вважаю розробку та запровадження у життя проєкту «Відновлення та підтримка внутрішньо переміщених осіб», який мав на меті комплексний підхід до вирішення проблем, пов'язаних з адаптацією та підтримкою дітей-переселенців. Головним досягненням цього проєкту стало створення волонтерської команди, яка надавала допомогу підліткам у подоланні складних психологічних станів, викликаних переживаннями війни та вимушеним переїздом до нового місця проживання. Проєкт охоплював консультаційну та профілактичну роботу у навчальних закладах Закарпаття, спрямовану на протидію булінгу серед дітей внутрішньо переміщених осіб.

Також незаперечним досягненням дисертантки є успішна реалізація проєкту «Розкриття особистості», спрямованого на розробку та впровадження комплексних програм, орієнтованих на роботу з різними категоріями неповнолітніх, зокрема тими, хто перебуває у конфлікті із законом, має девіантну поведінку, схильність до бродяжництва або самовільного залишення місця проживання. Основною його метою є сприяння соціальній інтеграції неповнолітніх, профілактика правопорушень і запобігання розвитку негативних моделей поведінки.

Підтримку заслуговують результати діяльності дисертантки щодо розробки та реалізації пілотного проєкту «Захищене дитинство: реагування та підтримка», який інтегрується в діяльність підрозділів ювенальної превенції м. Києва. Метою проєкту є створення системи захисту дітей від сексуального насильства, експлуатації та кіберзагроз в умовах війни, забезпечення їхньої безпеки, правової підтримки та реабілітації, а також усунення ризиків, пов'язаних із переміщенням, нестабільністю або втратою сімейного захисту.

Істотний внесок у кримінологічну діяльність підрозділів ювенальної превенції має розробка дисертанткою універсальної моделі, яка полягає у застосуванні ефективних методик захисту неповнолітніх, які перебувають у зоні підвищеного ризику, як на прифронтових територіях, так і в тилкових регіонах, та запровадження довгострокових стратегій з підтримки неповнолітніх, що постраждали від наслідків війни.

У результаті проведеного дослідження сформовано цілісну наукову концепцію кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції під

час воєнного конфлікту, низку нових наукових положень та висновків, які запропоновані особисто здобувачкою.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих авторкою. Основні положення, висновки та пропозиції, що сформульовані за результатами дисертаційної роботи, відображені у 4 статтях, опублікованих у наукових виданнях України, визнаних фаховими з юридичних наук, 1 статті, опублікованій у наукових періодичних виданнях інших держав з наряду, з якого підготовлено дисертацію, 10 працях апробаційного характеру та 3 праці, які додатково відображають результати дослідження. Загальна кількість публікацій відповідає вимогам, що містяться в Наказі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1112 від 17.10.2012 р. і підтверджують відповідний науковий рівень дослідження. В публікаціях достатньо відображені всі розділи дисертаційного дослідження.

Всі публікації авторки відображені в роботі та списку використаних джерел дисертаційного дослідження.

Важливість одержаних авторкою дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. Висновки Н. С. Язан щодо значущості її праці для науки і практики видаються правомірними.

Дисертаційне дослідження Н. С. Язан містить вагомий результати, які в сукупності вирішують важливу наукову проблему, а також забезпечують розв'язання цілого ряду практичних питань кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції під час воєнного конфлікту. Викладені в ньому наукові положення є основою для проведення подальших досліджень, вдосконалення законодавства, юридичної освіти.

Таким чином, найбільш важливі наукові та практичні результати дисертаційного дослідження теми «Кримінологічна діяльність підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані у науково-дослідній сфері, у галузі правотворчості, у правозастосовній діяльності та в освітньому процесі (про що свідчать Акти впровадження результатів дисертаційного дослідження).

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації виявлено не було. Подані до захисту наукові результати є власними напрацюваннями здобувачки, а текст дисертації відзначається оригінальністю. Виявлені за допомогою відповідного програмного забезпечення текстові збіги (цитати) належним чином оформлені з посиланням на першоджерела, які внесені до списку використаних джерел. Виявлені запозичення не мають ознак академічної нечесності.

Відсутність конфлікту інтересів. Офіційний опонент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача та/або його наукового керівника.

Загальний висновок. Дисертація та опубліковані Н. С. Язан статті, виступи на науково-практичних конференціях, робота у якості тренера та фахівця-інструктора спеціальних заходів свідчать, що нею підготовлене ґрунтовне дослідження актуальної для теорії і правозастосовної практики проблеми кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Обсяг опрацьованих дисертанткою матеріалів доводить, що дисертаційне дослідження проведене на високому науковому та методичному рівні, що дало змогу сформулювати самостійні та оригінальні висновки й пропозиції, які виносяться на захист.

Дисертаційне дослідження Язан Наталії Сергіївни на тему: «Теоретико-прикладні засади кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції: особливості реалізації повноважень під час воєнного конфлікту» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані та практично значущі результати, що спрямовані на вирішення низки теоретичних і практичних питань, пов'язаних із удосконаленням кримінологічної діяльності підрозділів ювенальної превенції, особливо під час воєнного конфлікту.

Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Язан Наталія Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент
завідувач кафедри цивільного та
кримінального права і процесу
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
доктор юридичних наук, доцент

Підпис Благої А. Б. засвідчую:
Вчений секретар Вченої ради
Чорноморського національного
університету імені Петра Могили,
кандидат соціологічних наук, доцент

А. Б. Блага

В. О. Чорна